

Милица З. Живковић*
XIV београдска гимназија

Оригинални научни рад
Примљен: 11. 09. 2024.
Прихваћен: 30. 10. 2024.

НАСТАВНА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ПРИПОВЕТКЕ „ПРВИ ПУТ С ОЦЕМ НА ЈУТРЕЊЕ” ЛАЗЕ ЛАЗАРЕВИЋА УЗ ПОМОЋ ДРАМСКОГ МЕТОДА**

У овом раду истражујемо могућности примене драмског метода у наставној интерпретацији приповетке „Први пут с оцем на јутрење”, фокусирајући се на технике Аугуста Боала, посебно на форум театар. Примењујући технике форум театра, ученици ће активно учествовати у анализи кључних сцена, подстичући дискусију о различитим интерпретацијама главних јунака, њихових међусобних односа и сложености идејног слоја књижевног дела. Рад ће обухватити детаљан опис примене драмских техника у настави, примере активности и закључке о томе како овај приступ може утицати на разумевање литерарних текстова. Рад ће обухватити конкретне примере активности у учионици, као што су групни рад и дискусије, и истаћи значај оваквог приступа анализи књижевног дела. У раду се конкретним примерима доказује да примена драмског метода може позитивно утицати на реализацију стваралачког, истраживачког и креативног наставног процеса у коме ће и наставник у улози активног ментора, и сваки ученик у улози мотивисаног истраживача, без обзира на здравствене, социјалне и друге препреке, моћи да се развија, учи и стиче компететнције за живот и рад у савременом друштву.

Кључне речи: драмски метод, форум театар, наставна интерпретација приповетке „Први пут с оцем на јутрење”, Аугусто Боал.

---

* milica.zivkovicsrpski@cetrnaestgim.edu.rs

** Рад представља ревидирано и измењено потпоглавље докторске дисертације „Драмски метод у контексту савремене наставе српског језика и књижевности”, одбрањене 10. 9. 2024. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Аугусто Боал (1931–2009) био је бразилски режисер, писац и драмски педагог. У својој књизи *Театар угњетаваних* (*Teatro del Oprimido*) коју је први пут објавио 1974. путем практичних примера приказује како у пракси применити технике које овај облик позоришта подразумева. Боал је сматрао да треба срушити зид између публике и глумца и да позориште треба вратити народу. То образлаже упоређујући Аристотелову и Брехтову поетику са поетиком угњетаваних. Аристотелова поетика је, по Боаловом мишљењу, „поетика угњетавања” (117) јер гледалац препушта активност драмским лицима и кроз њихове поступке доживљава катарзу, чиме се одриче могућности сопственог деловања у стварном свету. Брехтова поетика укључује гледаоца који и даље преноси моћ драмском лицу, али задржава право на независно размишљање, што доводи до буђења критичке свести. Поетика угњетаваних подразумева да гледалац преузима улогу протагонисте и самостално утиче на драмску радњу, нуди решења, разматра могућности, дискутује о плановима за промену. Драмска игра на овај начин постаје вежба за деловање у стварности, односно театар постаје место почетка друштвене промене.

Боал описује експеримент који је спроведен у Перуу 1973. у оквиру програма *Операције интегралне писмености* (*Operacion Alfabetizacion Integral [ALFIN]*). Циљ експеримента био је да се становништво описмени. Боал приказује на који начин се, уз помоћ фотографија које стварају обични људи, представници једне социјалне групе, могу открити значења симбола у оквиру те заједнице или друштвене групе, чиме би се унапредила комуникација између глумца и публике. Анализом фотографија откривене су индивидуалне и колективне приче људи који припадају тим, маргинализованим друштвеним групама, па се на тај начин указало на њихове проблеме.

У оквиру припремних активности за стварање театра угњетаваних, Боал указује на то да је неопходно да се гледалац трансформише у глумца пролазећи кроз четири фазе. Прва фаза подразумева откривање свог тела и испитивања својих физичких граница. У другој фази тело се користи као једини медиј изражавања својих емоција, ставова, мишљења и деловања, без могућности да користи друге облике изражавања. У трећој фази једини језик је позориште, које није производ деловања из прошлости, већ садашњи тренутак у коме се решава одређени проблем. Позориште као језик садашњег тренутка манифестује се кроз неколико активности:

- гледаоци стварају радњу истовремено са глумом глумца;
- гледаоци директно интервенишу, приказујући жељене поруке користећи фигуре направљене глумачким телима;
- гледаоци директно учествују у драмској радњи.

Позориште као дискурс подразумева једноставне форме у којима гледалац-глумац ствара драмску сцену у складу са својом потребом да разговара о одређеним темама или увежбава одређене радње. То се остварује кроз новинско позориште, невидљиво позориште, фото-романтично позориште, митско позориште, пробно позориште и аналитичко позориште (105–115).

Према Боалу *Театар дискусије* или *Форум театар* је интерактивни уметнички облик и креативна метода друштвеног истраживања, важна за постизање социјалне промене, али се може применити и у процесу учења. Овај метод подразумева укључивање чланова једне заједнице у драмску радњу, при чему они предлажу различите акције како би утицали на решење проблема који се приказује. Стога је иницијална сврха форум театра да анализира корене друштвених проблема и да промовише разумевање и потрагу за колективним решењем. Боал сматра да гледалац мора у потпуности да се измести из позиције сведока у позицију актера, при чему се идентификује са „потлаченим” да би разумео проблем и да би предузео одређене радње. Током овакве креативне активности гледалац се ослобађа; мисли и делује за себе. Поред гледаоца који постаје актер, у форум театру постоји и посредник између публике и учесника, такозвани *шокер*, чије деловање не сме нарушити слободу учесника.

Примена драмског метода, конкретно техника Аугуста Боала при анализи приповетке „Први пут с оцем на јутрење” подразумеваће да наставник најпре усмери ученике ка откривању психолошког стања свих учесника у догађају који је приповетком представљен. Тиме ученици откривају значајне епохе реализма, али и поетике Лазе Лазаревића.

Читањем приповетке „Први пут с оцем на јутрење” открићете део из живота деветогодишњег дечака Мише. Упознаћете се са једном породицом чији ће вас живот можда подсетити, у неким сегментима, на животе људи које познајете. Ситуације су приказане из угла дечака, а ви се потрудите, након читања, да исту ситуацију прикажете из угла осталих учесника у догађају. На основу његових описа својих укућана, оживите ове јунаке и дочарајте нам њихова размишљања и осећања.

Читањем ученици издвајају Митра, Марицу, Ђокицу, Мишину старију сестру, бирају једног од јунака, а затим, на основу текста пишу кратке исповести у првом лицу.

Ђокица – млађи брат

На основу уводног дела приповетке ученици сазнају да се Мишин млађи брат не сећа скоро ничега из прошлости. Међутим, пишући Ђо-

кичину исповест помињаће да се он, као кроз маглу, присећа дана када га је отац држао у наручју. Ћокица се сећа да је мајка често плакала. Једне ноћи се јако уплашио и често када покушава да се сети неке слике из детињства, јасно види себе, своју сестру, брата и мајку како се моле пред иконом Светог Ђорђа. Та успомена у њему изазива nelaгoду, коју не може да објасни.

Мишина старија сестра

Наставник мотивише ученике да уче на који начин понашање мајке условљава понашање ћерке. Тако ученици откривају положај жена у контексту времена у коме је настала приповетка и упоређују са примерима из савременог друштва. Исповест Мишине сестре ослања се на делове текста у којима се помиње да је Марицу, као и мајку, мучило што је Митар сваке вечери ишао у кафану. Она се сећа вечери када је Митар Марици дао новац који је зарадио на коцки. Тада је осетила да мајка слуги да ће се нешто лоше догодити и свакодневно је стрепела да ће се мајчине слуге остварити. Доживљавала је мајчину тугу и бригу као своју, а страх и неизвесност обузимали су је све више и више. Бојала се оца, а некад га је и мрзела. Кад је надвлада тај осећај мржње и беса, уплаши га се и брзо се покаје. Помоли се Светом Ђорђу да спаси њеног оца и ослободи мајку брига. Волела је оца, али никада није успела да разговара са њим, па јој се чини да га није ни познавала. Не сећа се ниједне лепе успомене, јер је све потиснуто осећањем страха, туге и немоћи, као и бриге због мајке која је непрестано плакала и патила.

Митар

Ученици Митра кроз његову исповест приказују као човека који се уморио од улоге строгог и безосећајног човека. Иако нигде не пише колико Митар има година, ученици претпостављају да се млад оженио и постао газда, муж и отац и да је његово посрнуће изазвано његовом неживљеношћу и слабошћу. Митар је мислио да ће бити слаб, ако покаже емоције према својим најближима. То се види из Мишиног описа његовог понашања када му је умро брат. Међутим, његова слабост види се у немогућности да се суочи са последицама погрешних одлука. Једна група ученика тврдиће да је Митра срамота јер је изгубио, други ће тврдити да га је срамота што се уопште коцкао. Чињеница да не знамо шта се догодило са Митром након одласка у цркву, да ли је он заувек престао да се

коцка или се опет вратио пороку, оставља могућност да се оба мишљења ученика уваже јер проистичу из онога што је у приповеци написано. Друга група ученика тврдиће да је симболика одласка у цркву јасна и да значи да је Митар схватио да мора да се промени, а то симболизује одлазак у цркву, јер у приповеци пише да је у цркву ишао на Ђурђевдан, а у кафану сваке вечери.

Марица

Интересантно је да ученици Марици не приписују епитете попут несрећна, јадна и слично, већ је увек доживљавају као јаку жену која је успела да одржи своју породицу. Ипак, кроз исповести детаљно описују све њене страхове који је често надвладавају и спречавају је да се супротстави Митру. Страхови су последица времена у коме Марица живи, односно наметнутих схватања патријархалне средине у којој жена не сме да се меша у послове свог мушкарца, нити може да преиспитује његово понашање. Ипак, ученици наводе да је Марицу највише погађало што је будућност њене деце неизвесна, те њене поступке правдају љубављу према деци, а не према Митру.

Како би се проблематизовали односи међу члановима породице, наставник мотивише ученике да издвоје сцене које сматрају значајним у приказивању и анализи односа између Митра и Марице.

Прочитајте још једном приповетку у целини, а затим издвојите делове који расветљавају однос између Митра и Марице. Одаберите двоје ученика који ће те делове представити играјући улогу Митра и Марице. За припремање улога, одабрани ученици користе белешке које смо саставили читајући написане исповести. Реконструисаћемо догађаје одигравањем сцена, а затим ћемо коментарисати сваку од њих.

Очекује се да ученици издвајају следеће дијалоге између Митра и Марице:

- Шта ће та свећа у ово доба?
- Па да се видиш свући, Митре – каже моја мати.
- А зар ја не знам упалити свеће, или сам, ваљда, пијан, па не унем наћи?
- Па није, Митре – увија се моја мати – него као велим...
- А шта велиш? Ваљда да ми комшилук мисли да ми лежи мртавац у кући! (Павловић 49)

После одигране сцене, следи разговор о ономе што су ученици видели.

Шта нам ова сцена говори о односу између Митра и Марице? Шта сте очекивали да Митар уради? Какав је Митар човек? Како коментаришете Маричино понашање? Шта мислите да би Марица требало да уради након оваквог разговора? Можете ли да замислите сцену у којој се Марица понаша као Митар? Како би на то Митар реаговао?

Ученици претпостављају да се Марица боји Митрове реакције и да због тога прекида овај разговор. Сматрају да би обрнуте улоге биле немогуће у том времену, али су могуће у данашњем времену и претпостављају да би се у данашњем друштву овакав разговор завршио вербалним, чак и физичким насиљем. Неки од ученика мисле да је Марица погрешила и да је требало да се обрати некоме од рођака за помоћ. Други њено ћутање правдају друштвеним околностима и чињеницом да би признавање да Митар има проблем утицало на његов углед и погоршало ситуацију. Део ученика сматра да је после овога Марица требало да да Митру још једну шансу, док други сматрају да је требало да разговара са њим ујутру, па, ако то не уроди плодом, да га остави. Ученицима је дозвољено да прекину сцену тамо где мисле да је потребно, изврше *интервенцију* односно промене је, а затим коментаришу какве би биле последице промењених околности. Ученици уводе нове ликове на одређена места (разговор прекида сестра која доводи Токицу који јако плаче, па се Митар сажали на њега; утрчава Миша и саопштава да су га малтретирани у школи, па се Митар тиме бави и, посветивши се деци, схвата да је то његова примарна обавеза). Очекује се да ће ученици издвојити и дијалог Марице и Митра у вези са нестанком сата.

Шта нам овај разговор открива о Митру? Како то утиче на однос између њега и Марице? Шта бисте учинили да сте на Маричином месту? Како коментаришете њено понашање? Ко би могао да утиче на Митра?

Ученици примећују да је Митар очигледно слаб и да га је порок узео под своје. Критикују и мењају Маричино понашање, јер сматрају да је њена улога важна и да је требало да уради нешто како би Митру помогла. Ово је повољан тренутак да ученици коментаришу о каквом је пороку реч. Разговараће о томе шта за Митра значи тренутак када он успева да поврати сат и освоји ланац и шубару и због чега Марица тада није спокојна. Ученици схватају да порок једног члана породице утиче на све и разара породицу. Важно је прокоментарисати тренутак када Марица, покушавајући да допре до Митра, помиње њихову децу, а Митар не

разуме њене речи и наставља по своме. Ученици уочавају да је Миша на почетку приповетке издвојио кума Илију као једину особу чије мишљење Митар уважава.

У приповеци Миша наводи да су Митар и кум Илија о нечему разговарали и да се никада неће знати о чему. О чему су по вашем мишљењу њих двојица разговарали?

Ученици сматрају да је Митар задужио Илију да брине о Марици и деци и да му је саопштио своју намеру. Група ученика тврди да Илија није знао да Митар планира да се убије, јер би покушао да га спречи. Неки сматрају да је Илија био сличан Митру и да је у то време мушкарцима углед био испред свега и да је Илија најпре покушао да га одговори, али га је на крају подржао јер ни сам није видео други излаз. Ученици дискутују како би било да је Марица раније позвала Илију и замолила га да разговара са Митром. На тај начин указују на значај подршке људима који болују од болести зависности, као и на рано откривање и превенцију. Изводе ненаписану сцену између кума Илије и Митра, међају је и дискутују о томе на који начин би тај разговор променио ток приповетке и због чега.

Очекује се да ученици издвоје дијалог између Митра и Марице након што је Митар изгубио вранца. Милија Николић сматра да ученике до суштинског проблема водимо упућујући их да открију зашто је Марица та која увек започиње разговор, на основу чега се види да су Митар и Марица неравноправни у дијалогу и чијом кривицом се дијалог прекида.

„Закључујемо да је посебно изражајна функција шкртих и насилно прекинутих дијалога у првом делу Лазаревићеве приповетке у томе што они откривају снажну и неопходну потребу да се личности говором растерете, али истовремено не дозвољавају такво растерећење. Тим уметничким поступком ствара се илузија о сталном надаљењу и појачавању психолошке напетости код ликова” (Николић 494)

На основу наведених закључака Милије Николића, наставник може ученицима поставити следећа питања:

Због чега Марица не настави разговор упркос томе што се Митру њена питања не допадају? Како се она осећа када је Митар ућуткује? Како се Митар осећа после разговора са Марицом?

Ученици сматрају да није било могуће да Марица у то време настави дијалог након Митровог преког погледа, али да није било ни потребе да га убеђује јер је он већ био у канцама порока. Али све време указују на то да се њена напетост, брига и туга не смањују, али она успева до краја да остане смирена и достојанствена, што се види у последњој сцени. Наставник подстиче ученике да пореде на који начин Марица испољава

своју тугу, а како то чини Митар. Приметиће да Марица дели своју тугу са ћерком, непрестано плаче и моли се, док Митар само у себи накупља све негативне емоције и такво његово понашање доводи до коначне одлуке да себи одузме живот. Ученици овим запажањем закључују да је недостатак комуникације између супружника велики проблем тадашњег времена. Увиђају да је то последица утврђених правила патријархалног друштва у коме мушкарац не сме да показује своје слабости, односно емоције. Ученици примећују да он од самог почетка не дозвољава себи да пред децом и женом плаче, смеје се, да их грли или им на било који начин показује љубав. То ученици доводе у везу са садашњим друштвом, истичући да је један од савремених проблема људска отуђеност, усамљеност, немогућност и неспремност људи да поделе своје проблеме са другима, незаинтересованост и одсуство емпатије. Управо то доводи до појаве депресије, анксиозности, суицида и склоности ка пороку и различитим видовима агресије.

Ученици представљају и последњи дијалог између Митра и Марице, а затим коментаришу реченице које размењују, као и Маричину храброст. Увиђају Митрове промене које се манифестују гласом и начином на који се обраћа Марици. Уочавају да је Митар од надмености, преко нагомиланог беса и бола, сада осећа стид, али након што се ослања на Маричино раме, ослобађа све емоције и осећа неку врсту растерећења. Дискутују о томе шта би било да је Марица ипак отишла, које реченице у последњем дијалогу нам откривају разлоге због којих је остала. Ученици сматрају да су жене некада много више трпеле, али су успевале да сачувају породицу. То правдају и тиме што и Миша неколико пута, описујући оца, истиче да је он, упркос свему, био добар човек. Разговарају о томе какве је последице ова епизода у Митровом животу имала на његовог сина и старију ћерку. Закључују да погрешне одлуке родитеља јако утичу на животе деце и да би Митрова деца била трауматизована и да је Марица отишла од њега и пустила га да пропадне, јер је Митар ипак њихов отац. Ученици примећују на који начин друштво утиче на пропаст једне породице и наводе примере из дела који показују да им временом нико није долазио у кућу, а да су својим злонамерним и радозналим питањима комшије само појачавале непријатност и нелагоду коју су деца осећала због ситуације у кући.

Ученици се могу подстицати да Митра прикажу у амбијенту кафане и куће. Тиме се утврђује шта све изазива његову промену. Писац је желео да представи кућу као сигурно место, у којој је мир нарушен чињеницом да Митар одлази у кафану из које се враћа другачији и уноси осећај неспокоја у дом. Ученици примећују да писац тиме на неки начин оправдава

Митра и објашњавају да није страшно што је он одлазио у кафану како би се опустио или разговарао са пријатељима, већ је узрок његове трагедије његова слабост, поводљивост и потреба да се доказује. До тог закључка ученици долазе разговарајући о томе шта би било да Митар није ишао у кафану. Указују на то да он свакако, будући да је држао дућан и да је био у контакту са људима, не би одолео искушењима.

Ученике мотивишемо да издвоје десетак реченица којима би приказали драму у Мишиној породици када би правили трејлер за приповетку или филм по мотивима приповетке. Ученици издвајају:

Прави кицош!
 А где ти је, Митре, сахат?
 Он је био добар човек.
 Боже, ти ме немој оставити!
 Дај још!
 Нано, нано!
 Боже, убиј оног Зелембаћа!
 А ко мене може натерати да играм више? Камо тога?
 Остани код деце!
 Ако ће!
 Откад их нисам видео!
 Сине! Устани, да идемо у цркву!...(Павловић, 2012)

Ученици добијају задатак да изаберу неку од улога (Митар, Марица, Миша, Пера) и да се обраћају једни другима користећи само реченице које су одабрали. Задатак подразумева да изговарањем реченице дочарају емоцију јунака ког су изабрали. Најпре то чине у пару, а затим мењају парове и реченице. На тај начин уочавају и промене у односу између ликова.

Да би разумели функцију Мишиног описа собе у којој Митар непомично седи након што је све изгубио, ученици преузимају улогу посматрача.

Налазите се испред собе у којој седи Митар након што је изгубио све што има. Какве емоције у вама изазива поглед кроз кључаоницу?

Ученици могу невербално приказивати емоције, мимиком и гестом. Коментаришу у којој мери се поклапају њихове реакције на оно што су видели са потенцијалним реакцијама осталих укућана, с обрисом на то да у приповеци видимо само како се Миша осећа. Од ученика тражимо да издвоје једну ствар, од свих описаних у соби и да образложе свој избор.

Ученици истичу једну разбијену *кавену шољу* и објашњење везују за то да су некада људи више веровали у прорицање судбине на основу слика у шољи. Када се шоља разбије то значи да ће несрећа пратити онога чија је шоља. Ученици не знају да ли је то Митрова или Зелембаћева

шоља, јер је у тренутку када гледају кроз кључаоницу, Митрова судбина неизвесна. Касније ће претпоставити да је шоља, с обзиром на епилог, вероватно припадала Зеленбаћу.

Четири празна свећњака према мишљењу ученика представљају одсуство вере и контраст између Митра и Марице. Митар је изгубио веру и због тога у његовим свећњацима нема упалених свећа. Ипак, други ученици ће приметити хартију која гори. Неки ће сматрати да је црни дим који се ствара симбол патње која је захватила читаву породицу, док ће поједини сматрати да је то пламен који симболизује могућност новог почетка.

Дукат који вири испод карте ученици виде као наду. Сматрају да тај један преостали дукат који се види симболизује Митрову могућност за нови почетак. Други ће сматрати да је дукат симбол свих недаћа које су задесиле породицу.

Дискусијом о симболима откриваћемо наше перспективе и наш доживљај проблема у коме се нашла Мишина породица. Претпоставићемо да је Марица увек у дубини душе, као и поједини ученици, сматрала да је Митрова доброта и оно што је некада био довољан разлог да се бори за њега, док су други мислили да му нема помоћи и да ће уништити читаву породицу и себе.

На крају, ученици увиђају да је Лаза Лазаревић тематизацијом једног универзалног проблема који је познат људима и данас, желео да истакне значај породице. Приказујући све изазове спољашњег света, чији утицаји могу нарушити мир и топлину породичног огњишта, критиковао је људску склоност ка пороцима и порочном животу. Примећују значај жена за очување породице. Ученици су уочили да Лазаревић користи различите форме приповедања (ентеријер, портрет, дијалог) у карактеризацији и психологизацији ликова, као и приповедање у првом лицу, чиме дело добија личнији, уверљивији тон, а затим и увођење две перспективе, односно два приповедача, чиме објективизује причу.

Као значајну одлику српског реализма, а пре свега дела Лазе Лазаревића, одређују приказивање детаља који су у функцији карактеризације ликова. Примећују да је понашање појединца одређено конзервативним, патријархалним правилима друштва.

Наставна интерпретација се може остварити применом драмског метода и на другачији начин. Ученици у овом случају неће читати приповетку код куће, већ ће, заједно са наставником, откривати садржај на часу. На почетку часа наставник чита уводни одломак до реченице: „То је била велика реткост, и ето тако се он смејао кад се десило штогод где би неки

други развалио вилице да би се чуло у Тетребову механу.” Наставник бира пет добровољаца који остају у учионици, а остали ученици напуштају учионицу. Добровољци добијају задатак да изаберу улогу (Митар, Марица, Миша, Мишина сестра, Мишин брат) и да се поставе у замрзнуту сцену која приказује тренутак када се Миша и сестра смеју, а Ђокица је у очевом крилу. Када се поставе, размишљају о својим ликовима и о томе како се они осећају у тој ситуацији. Остали ученици улазе и добијају задатак да додирну некога од јунака на сцени и да му поставе питање.

Ученик испитивач: Ко си ти?

Ученик у улози: Ја сам Митар.

Ученик испитивач: Како се осећаш?

Ученик у улози: Срећан сам.

Ученик испитивач: Због чега?

Ученик у улози: Због своје деце?

Ученик испитивач: У ком смислу? Шта те конкретно радује?

Ученик у улози: То што се смеју, што су весели и здрави?

Ученик испитивач: Волиш ли их?

Ученик у улози: Наравно.

Ученик испитивач: Зашто им то не показујеш?

Ученик у улози: Показујем им.

Ученик испитивач: Како?

Ученик у улози: Купујем им храну и одећу.

На овај начин ученици испитивачи могу питати све ликове и сазнати како се који од њих у приказаној ситуацији осећа. Затим наставник поставља питања свим ученицима:

Какво је ваше мишљење о Митру? На основу чега сте стекли такво мишљење?

Ученици сматрају да је Митар богат, да му је стало до тога како изгледа и како га друштво види. Увиђају на основу одломка да је строг и да строго васпитава своју децу, али закључују да их воли и брине о њима.

Наставник чита текст даље и застаје пре дела у коме Марица пита Митра за сат. Тада ученицима поставља питања:

Какво је ваше мишљење о Марици? Каква је то жена? На основу чега то тврдите? Да ли сте променили мишљење о Митру? Ако јесте, зашто? Какав је Митров и Маричин однос?

Ученици сматрају да је Марица тиха и добра жена и наводе да је син пореди са свецем. Мењају мишљење о Митру, сматрају да је тврдоглав, јер не мења своје ставове чак ни када схвати да је погрешно. Коментаришу начин на који се опходио према Марици и сматрају да је унижавао тиме што је нигде није водио, нити јој је дозвољавао да са њим разговара о послу.

Наставник сада припрема ученике да ће у наставку писац често користити дијалог како би нам дочарао јунаке и њихове односе и подстиче их да записују како се осећају док слушају ове разговоре и шта им највише привлачи пажњу.

Након читања одломка до дела пре него што Митар све изгуби, ученици саопштавају своја осећања. Наводе да су се све време осећали узнемирено и напето, да су ишчекивали шта ће се са Митром и Марицом догодити. Многи наводе да су очекивали да Митар у бесу удари Марицу или да је увреди. Највише им привлачи пажњу то што се сваки разговор између њих двоје завршава Маричиним ћутањем. Наводе реченице:

Покуњи се мати, па ћути.
Моја мати – шта ће? – ућута.
Она умуче.
Ћути племенита душа.
Ћути она сирота као заливена. (Павловић, 2012)

Наставник пита ученике како би без текста и мимике показали како се Марица осећа након сваког разговора са Митром. Један од ученика преузима улогу Марице и док наставник чита делове разговора ученик, најпре спушта главу, затим савија леђа и приказује Марицу која се све више смањује после сваког покушаја да разговара са Митром.

Наставник бира добровољце који би преузели улогу Марице. Један остаје у учионици, а остали чекају испред. Разред ученику у улози Марице поставља питања:

Како се осећаш? Зашто не оставиш Митра? Зашто се не обратиш некоме за помоћ? Шта ће се десити ако Митар вас остави? Како видиш себе у будућности?

Након што сви ученици у улози Марице одговоре на питања, ученици упоређују и анализирају њихове одговоре и закључују да су се неки ослањали на дело док су неки уносили личне емоције и претпоставке у лик.

Наставник чита део у коме Митар губи све, а затим бира добровољце, а остали излазе из учионице. Добровољци приказују сцену у којој Митар седи у разбацаној соби, Марица, брат и сестра се моле, а Миша стоји поред врата очеве собе. Ученици улазе и испитују ликове по избору о њиховим осећањима и разлозима њихових поступања. На тај начин откривају да ли се и на који начин јунаци кроз дело мењају.

Наставник поставља питање:

Како ће се прича о овој породици завршити?

Када ученици наведу своје одговоре и образложе их, наставник чита крај приче. Тада подстиче ученике да прокоментаришу шта их је највише изненадило и шта би променили и због чега. Мотивише ученике да изнесу своје мишљење о разлозима због којих Марица овако поступа и подстиче их да сагледају друштвене прилике тога времена и да их упореде са данашњим. Разговор на крају резултира постављањем Митровог порока у центар пажње. Ученици примећују да је у данашњем друштву проблем клађења и коцкања више него икад присутан и да су млади све чешће у коцкарницама и кладионицама, не уочавајући опасност таквог понашања. Уколико ученици желе, говоре о личним искуствима или искуствима својих пријатеља и познаника. Актуелност овог проблема подстиче и наставника и ученике да се даље баве овом темом. Наставник следећег часа доводи психолога који ће у разговору са ученицима указати на који начин могу и они превентивно утицати на људе из свог окружења, али и како изгледа породична терапија у случају када је неко од чланова на лечењу од болести зависности. Ученици ће кроз различите вежбе демонстрирати како би терапија помогла члановима Мишине породице да превазиђу трауму.

Примена драмског метода у интерпретацији текстова који нису драмски подстиче ученике да размишљају о важним темама. Постављајући се у различите улоге, ученици сагледавају проблемске ситуације са више различитих аспеката, што им омогућује да свестрано приступе проналажењу решења. Ученици комуницирају, међусобно се уважавају, размењују идеје и постају свесни важности индивидуалног и тимског рада. На примеру наставне интерпретације, приповетке „Први пут с оцем на јутрење” Лазе Лазаревића уз помоћ драмског метода ученици су уочили да присуство драмских елемената (сукоб који се развија путем дијалога) доприноси сложености и емоционалности дела. Разматрање драмских елемената доприноси откривању карактеризације ликова. Играње улога, интервенције и промене тока радње у књижевном делу омогућују ученицима да уоче и решавају проблемске ситуације које препознају и у стварности.

Примена драмског метода подразумева непрестано ангажовање свих ученика, самим тим на часу влада позитивна сарадничка и стваралачка атмосфера. Ученици су задовољни јер су, користећи своје знање, вештине и таленте, дошли до резултата. То их мотивише да наставе да уче и истражују.

ЛИТЕРАТУРА

Boal 2008: Boal, Augusto. *Theatre of oppressed*. Prev. Charles A. and Maria-Odilia Leal McBride and Emily Fryer. London: Pluto Press, 2008.

Николић 2010: Николић, Милија. *Методика наставе српског језика и књижевности* (5. изд.). Београд: Завод за уџбенике.

Павловић 2008: Павловић, Миодраг. *Читанка за први разред гимназија и средњих стручних школа*. Београд: Klett.

Milica Z. Živković

TEACHING INTERPRETATION OF THE SHORT STORY
"THE FIRST TIME WITH FATHER AT THE MORNING SERVICE"
BY LAZA LAZAREVIĆ USING DRAMATIC METHOD

Summary

In this paper, we explore the possibilities of applying the dramatic method in the teaching interpretation of the short story "The First Time with Father at the Morning Service," focusing on Augusto Boal's techniques, particularly forum theater. By applying forum theater techniques, students will actively participate in analyzing key scenes, stimulating discussions about various interpretations of the main characters, their relationships, and the complexities of the ideological layers of the literary work. The paper will include a detailed description of the application of dramatic techniques in teaching, examples of activities, and conclusions on how this approach can impact the understanding of literary texts. It will cover specific examples of classroom activities, such as group work and discussions, and highlight the significance of this approach to literary analysis. Through concrete examples, the paper demonstrates that the application of the dramatic method can positively influence the realization of a creative, exploratory, and imaginative teaching process in which both the teacher, as an active mentor, and each student, as a motivated researcher, can develop, learn, and acquire competencies for life and work in contemporary society, regardless of health, social, and other obstacles.

Keywords: dramatic method, forum theater, teaching interpretation of the short story "The First Time with Father at the Morning Service," Augusto Boal.